

Szerkesztőség és kiadó-hivatal:

Budapest, V. ker. főút 30. sz.
II. emelet, 18. ajtó,hová az előfizetési pénzek,
kéziratok és fölshólamások
küldendők.Bérmertlen levelek el nem
fogadjatnak.

Kéziratok vissza nem küldetnek.

SZOMBATI UJSÁG.

ZSIDÓ VALLÁSI, KÖZSÉGI, TÁRSADALMI ÉS KÖZMÜVELŐDÉSI

HETILAP.

Előfizetési díj:

Egy évre . . . . . 6 frt
Fél évre . . . . . 3 „
Negyedévre . . . . . 1 „ 60 kr.
Egyes szám . . . . . 12 „

Hirdetési díj:

Egy kéthasábos petitsor 10 kr
Többszörös hirdetésnél 7 „
Nyilttér sorja . . . . . 20 „
Bélyegdíj . . . . . 30 „
minden beigtatás után.Felelős szerkesztő: **Zsengeri Samu.**

Megjelenik hetenként egyszer.

Társszerkesztő: **Grosz Viktor.**

Tartalom: A rendzavarók. — Haladásunk N. E.-től. — Rabbenu Jacob Tam életrajza és irodalmi működése. Dr. Dessauer Mór-tól. — Táraza: A mi legjobb a házban. Németből P. A.-tól. — Iskola és nevelés: A biblia utáni történet tanítása az iskolában. Dr. Leindorfer-től. — Levelezések. Különfélék. — Szépirodalmi Csarnok: A halottak napja. — Hirdetés.

A rendzavarók.

Alig hogy az antisemitismus hydrája nálunk egyik fejét vesztette, közvetlen közelünkben ismét a másikat ütötte föl. S valamint nálunk, úgy a birodalom fővárosában is a törvényhozó terület egyik tagja vezére és szóvivője ama kétes jellemű seregnek, mely csupán azért tör a zsidók ellen, hogy a társadalmi rendet fölbontsa s háborítatlanul zavarosban halászhasson.

Valahányszor a társadalom terén visszahatás állott be, mindannyiszor az egyenjogúság ellen irányult az első sorban s ekkor igen természetesen a zsidó üldözést tartották legalkalmasabb eszköznek a tömeg fölizgatására s azon erő szétforgácsolására, mely netán a reactionariusok terveit megghiusithatná.

Pedig midőn a haza alkotmányáért s a polgári szabadságért kellett harczra kelni; midőn az emberi javak legnagyobbikáért kellett élet-halál harczot vivni, senki sem kereste, valjon keresztény vagy zsidó-e, ki e nemes küzdelemre készen karját a hazának önkényt felajánlotta. S akkor nem egy ifju szenvedett hősi halált, kinek őse először hirdette az egyisten hitet; ezt pedig a bécsieknek legjobban kellene tudniok, mert a 48-iki szabadságharczosok első halottja zsidó volt, ki a torlaszokon lehelte ki nemes lelkét a szabadság és egyenjogúság elveért.

És midőn az elesetteket eltakarították, nem kutatták a holtak vallását; közös sir fedí a vértanuk földi maradványait s közös fejfa hirdeti, hogy zsidó és keresztény egyaránt áldozta föl életét a haza jóvoltáért s a nemzet boldogságáért.

De nem csak válságos perczekben, hanem béke idején is, mikor a közös anya minden hü fia a szülőföld föl virágoztatásán fáradozik, ott találjuk a zsidót is észszel és vagyonnal, szóval és tettel elősegítve azt a nagy művet, melytől a haza főállása s a nemzet főmardása függ.

A polgárság ellenségei jól tudják ugyan mindezeket, de mégis a zsidóságot állítják oda bünbáknak, valahányszor a tömeget önző céljaikra meg akarják nyerni. A zsidó az izgatási szer, a czégér, melylyel a népet

összecsöditik; a zsidóüldözés a kovász, mely új társadalmi alakitmányok létesítésére szolgál.

Európa államait veszély fenyegeti, vészthozó fellegek tornyosulnak fölöttünk, az állami rend és béke ellenségei keresve keresik az egyesülésre való vezérszót s végre meg is találják: „a zsidót,“ A földmives, ki hitelterheit le akarja magáról rázni, a miket elemi csapások következtében volt kénytelen magára vállalni, a zsidót okozza szerencsétlenségeért. Az iparos, ki korától elmaradt s ilyenén az újabb követelményeknek meg nem tud felelni, a zsidóságot tekinti bajai forrásának. A termelő, ki a külfölddel versenyezni nem képes, a szabad kereskedést zsidó találmányának mondja s az abból folyó következményekért a zsidóságot teszi felelőssé.

Mind ezek, a helyett, hogy a baj tulajdonképeni okát kutatnák és orvoslását természetes uton megkisértenék, megfújják a harci trombitát, fölháborgatják a kedélyeket s a társadalmi rend fölforgatására uszítják az önközta bajokban sinlődő tömeget. Pedig a tömeg szenvedélyét, a megingatott existenciák kétségbeesését, az eltompult intelligencia sivárságát, — az emberi cselekvést mozgóató eme gonosz elemeket csak azért törekeshnek a zavarosban halászók egyesíteni, hogy a polgári szabadság ellen irtó háborút indithassanak.

Ez mind nem új dolog; a zsidó történelem nem egy lapja mutathat erre példát. De ha a zsidók mind elpusztulnának a föld színéről, akkor bizonyára a protestánsok erkölcstana volna az, melyet hasonló módon gyanusitanának a társadalmi béke ellenei; Luther hiveit bizonyára ép úgy megtámadnák akkor, a mint jelenleg Jehova imádóit. A vallási gyűlöletet csak azért szítják, hogy általa a tömegben gonosz ösztönöket gerjesszenek s ilyenén fogékonynyá tegyék oly üzelmek véghezvitelére, a mikre józan észszel soha rá nem adná magát.

E mozgalom a tudomány honából indult ki, a hol szintén csak az volt a célja, hogy általa a szabadság ellenségeit fölböszítsék; a zsidó név csak eszköz volt, melylyel a tömeget a liberalismus ellen bujtogatták. Nem csoda tehát, ha a szégyenletes áramlat mindinkább tovább terjedt s a zsidóhájsza rohamos árja az egész civilizált világot bejárta.

S mi lappang az antisemitismus alatt? Nem kerdezzük, hogy mit akarnak a mozgalom vezérei; hisz nálunk ép úgy mint másutt a vezérek nevei egyuttal

czéljaikat is elárulják. Nekünk a reactio tüneményével szemben tisztában kell lennünk a tömeg indító ókaival s tudnunk kell, miféle óhajok teljesítése után sovárog; erre pedig nem nehéz a válasz.

Mai napság csak annyit ér az ember, a mennyit szellemi és anyagi ereje nyom, azaz a mennyire ezeket a közjó szolgálatában érvényesíteni képes. A ki tehát dolgozni vagy nem tanult, vagy nem akar, vele született rangja daczára is vagyonna és tekintélyre szert nem tehet; míg ellenben a munkás, ha az állam és polgártársai javát bármi módon előmozdítja, a vagyon és emberi tekintély létrájának legalantabb fokától a legmagasabbikig emelkedhetik. A társadalom jó nagy része azonban részint a régi jó időkből reá származott szokásból, részint születési rangjánál fogva sokkal kényelmesebbeknek tartja a tétlenséget és henyélést a fejfel és kézzel való munkánál, s azért irigy szemmel nézi, mint emelkedik a zsidóság saját szellemi és anyagi ereje folytán fokról fokra. A zsidóság, melynek munkássága vallási tételen alapszik s a mely Egyiptomban tanulta meg a testi munkát, még a szüntelen elébe rakott akadályok daczára is vas szorgalommal iparkodott szellemi és anyagi erejét érvényre emelni az emberi foglalkozások minden ágában; s ha a zsidók legtöbbjei kiválóan kereskedéssel és pénzüzelmekkel foglalkoznak, ezt nem önszántukból teszik. Hisz még nincs oly mesze az az idő, mikor a zsidó a földmiveléstől és az ipartól el volt tiltva; miképpen gondoskodott volna tehát övéiről — pedig a zsidó csakugyan gondoskodik családjáról — ha nem házalt és kereskedett volna? Megtiltották nekünk a munkát, elfelejtették velünk a testi foglalkozást s azután szemünkre lobbantották, hogy azért kereskedünk, mert nem akarunk dolgozni.

Fölszabadulásunk után tehát azt kellett bebizonyítanunk, hogy dolgozni is tudunk; gyermekeinket a földmivelésnek és iparnak szenteltük; de mert a szorgalom és ész e téren is megtermé gyümölcsét, ismét azt veszik tőlünk rossz néven, hogy dolgozunk. Tehát sem a zsidók tétlensége, sem pedig szorgalmuk nem az, mi a hátramaradottnak szemet szur, hanem az élelmesség a szemesség, mely a zsidó törzs egyik főtulajdona s a melynél fogva minden körülmény s minden viszony között oda tudja vinni, hogy a jobbak között helyet foglalhasson.

Nincs tehát más mód mint lealázni s láb alól eltenni az oly népet, melynek buzgalma megzavarja azt a kényelmet, a miről a hátramaradt iparos álmodozik, de a melyre munka által szert nem tesz. A zsidógyűlölet csak álarcz, mely a szociálismus ama bizonyos nemét takarítja s a melynek belső magva az irigység. Az igazi munkás egészen távol áll a mozgalomtól, mert sejti, hogy mind ezen kísérletek csak az ő kárára történnek s hogy a kisebbség csak azért szervezkedik, hogy a terheket az ő vállaira gördítse. Itt nem a vagyon egyforma fölosztásáról van szó, hanem a szociálismus azon neméről, mely az elmélettel mit sem törődik, de a gazdagságot bűnnek tartja.

Az ily alaptalan szociálismust nem lehet megczáfolni, mert ez csakis a gonosz ösztön kifolyása. Vannak ugyanis emberek, a kik el nem viselhetik, ha polgártár-

saik fölemelkednek s a kik most is azon idők után sóvárognak, a midőn a nemesi czimer és a czéh előtt meg kellett hajolni, hogy illetén ama lelkifurdalásoktól megszabaduljanak, hogy életüket hiába vesztegették s erejüket hasztalan elfecsérelték. A zsidót emlegetik, de az egész vagyonos polgári osztályt értik e név alatt. Az izgatás az egész vagyonos osztály ellen irányul; nem vallási indokok, hanem aljas szenvedélyek ez üzelmek rugói; s ha egyszer első lépésök sikerülni fog, majd kimutatják foguk fehérét.

Ily körülmények között kötelessége minden józan gondolkodásu s a haza javát szíven hordozó polgárnak, környezetét fölvilágosítani az antisemitismus aljas és veszedelmes czéljai iránt s megóvni az együgyűket és ártatlanokat az ellen, hogy az antisemitismus leple alá bujt szocialistáknak áldozatul ne essenek. Ezt követeli a haza java, a vallásból folyó felebaráti szeretet és a kor liberalismusa!

Haladásunk.

Helytelenül élnek nálunk, magyar zsidóknál azon nevekkel, melyek külföldi testvéreinknél divatoznak. Reform, haladás, orthodoxia, oly kifejezések, melyek más értelemmel bírnak nálunk, mint p. Németországban. Az elsővel könnyen végezhetünk. Oly szó, melynek szótárunkban még nincsen helye. Ne mondjuk, hogy elavult, mert már használatban volt, csak kiveszett abból ismét, hiszen oly valamit jelöltek vele, a mi csak kérész életet élt, a mit mesterséges uton, erőszakosan hoztak napvilágra, a mi nem érhetett meg és bizonyára nem érdemelte, hogy e szép-hangzásu nevet viselje. Maga a szó, melyről azt vélik, hogy annyit jelent, mint üdv és megváltás, ünnepélyesen tiltakozik a visszaélés ellen és azt mondja a buzgó, de avatatlan hiveknek: noli me tangere.

Hátra van még haladás és orthodoxia. Nem jó barátok és nem igen férnek meg egymás mellett. Kezdjük az utóbbin. A modern orthodoxia nem csak nálunk, hanem mindenütt, egyetlen egy vonásában sem emlékeztet a régre, — torzképe, nem egyéb. A régi nem szükölködött némi tudományos productivitas nélkül. Feldolgozta a talmudot, sőt uralkodott fölötte, még a bibliától sem félt s azt, természetesen saját szemkörén belül, vizsgálta és nyomozta. A modern orthodoxia ellenben egyetlen egy szellemi művet sem képes felmutatni, a mely neki köszöni életét, ropant terméketlen, iszonyu meddő, a mi vallásunk értelmében az isteni kárhozat és átok jele. A régi orthodoxia pontos, lelkiismeretes, aggósdí volt a vallásos szertartások gyakorlásában, beérte kissé homályos, de őszinte és becsületes hitével, léttel, világgal nem törődött, tudományokkal nem törte fejét, azok világiak, azaz profánok voltak és maradtak, soha sem okoztak neki töprenkedést, tépelődést, de távol volt minden fanatismustól, a hitnyomozás mesterességét nem üzte, nem igen hajhászta holmi eretnekségek felfedeztetését, a bűnös lelkeket nem halászta a mennyország számára, míg ellenben a modern, vakbuzgó, csak szidni és átkozódni tud, káromkodik Isten dicsőségére, mint a ke-reke tört kocsis és ezzel azt hiszi, hogy a pályájából kiugrasztott járművet újra helyreigazítja. Az egyenjogosítás káros befolyást gyakorolt az orthodoxokra. A régiiek jól érezték, hogy mindent el kell kerülniök, a mi rossz színt öltethetne reájuk, a chillul hassémtől irtóztak, mindig tekintettel voltak arra, hogy más vallásuak lenezésétől megóvják az ősök vallását és tiszteletet gerjeszsenek a saját mártírságuk dicsfényével ékesített régi hagyaték iránt. Most azonban mit sem gondolnak a világ itéletével, az emberi és polgári jogokat elérték, a vallás szabad gyakorlatát nem

tiltja meg senki, tudomány és műveltség kitárták előttük is kapuikat, de ebből még nem következnek, hogy feljök haladnak és nem érzik szükségét annak, hogy szenteskedésökkel és vallásosságukkal méltán tiszteljék Istent és híven szolgálják a vallást, semmivel sem bizonyítják, hogy csakugyan komoly szándékuk, az emberiség munkáiban részt venni és a fennen hirdetett hazafiúságnak tényleg is, életben és tettben tanujelét adni. Ezen vád pedig épen a magyar zsidó orthodoxiát illeti. Nem vonzódunk a némethez, az sem kedves előttünk, de ha már két baj között, ments Isten, választanunk kellene, egy pillanatig sem haboznánk és a németnek dölnénk karjaiba. Nem kell párhuzamot vonnunk ugyanazon párt magyar és német irányára és vezérei között, röviden úgy jellemezhetjük őket: a német zsidó orthodox, a német ultramontán mintájára van szabva, de azért tisztességes ember lehet, míg a magyar műveletlen, elfogult, türelmetlen, sötétségben botorkáló és vakbuzgó.

Reform tehát nem létezik, az orthodoxiától undorral kell elfordulnunk, nincs is becsületes magyar szavunk, a melylyel vallásos életünk ezen két végletét jelölhetnők, most már csak az a kérdés, hogy vajjon a középső megfelelő-e nevének? Száz év nem sok egy népnek, egy felekezetnek történetében. Száz éve körülbelől, hogy felviradt Izrael történetében azon új korszak, mely a haladás nevével ékeskedik és Mendelssohn nevéhez fűződik. Izrael megifjodásának, ujászületésének első oka és leghathatósabb segédeszköze a szabadságnak szelleme volt, a mely Franciaországból vette útját és bejárta Európának országait. Izrael az emberiség általános fejlődésének befolyása alatt áll és utalva van reá, szüksége van a szabadságra, hogy szellemi ereje fejlődhessen, de ezzel be is éri, a többi maga magából meríti, saját ősrégi szellemének kiművelése által, haladása nem az idegennek utánzásában, egyszerű de nem természetes befogadásában nyilvánul, hanem ezen szellem tudatos, buzgó és gondos ápolásában. Az eredmény különösen két téren fog mutatkozni, a tudomány és a vallás (kultusz) terén. Hogy Izrael teljesítette-e a Mendelssohn fellépése óta letűnt évszázadban ezen feladatot és

hogy az mennyire sikerült, — ezen kérdésre azon dúsgazdag irodalom felel, melyet e korszakban teremtett, de felel egyszersmind az új zsidó kultusz is és ennek kiegészítő alkatrésze az új zsidó hitszónoklat.

Más kérdés azonban, hogy a magyar zsidók mennyivel járultak hozzá és mennyivel járulnak mostanában ezen munka végzéséhez. Az irodalomtól egészen el kell tekintenünk. A magyar irodalmi viszonyok nem voltak olyanok, hogy szó lehetett volna önálló magyar zsidó irodalom keletkezéséről. Azon nevek között, melyeket az új zsidó tudomány tisztelettel emleget, magyar emberek nevével is találkozunk, de magyar zsidó irodalmat csak azon intézettől várhatunk, mely az országnak nemcsak magyar papokat, hanem magyar zsidó tudósokat is fog nevelni. És az isteni tisztelet? Sajnálattal kell megvallanunk, hogy még alig estünk túl a kezdet nehézségein, ezen téren orthodoxnak kell mondanunk a haladást is, az orthodoxia pedig halad, hódít, nem hogy kiszorulna és helyt engedne. Vajmi csekély még azon községek száma, a melyekben a kultusz a cél magasztosságának és a kor igényeinek megfelelő. A nagyobb és buzgóbb községektől adott példa kevés követőre talált. Nem lehet tagadni, hogy mutatkozik némi haladás, de az erélynek és áldozatkészségnek sokkal nagyobbak kellene lennie, hogy joggal mondhatnánk, hogy a magyar zsidók csakugyan a haladás zászlaja alá sereglenek. Annál nagyobb örömmel és elismeréssel utalunk egy kis községre, a mely testvérei között dicséretes kivételt képez. E lap olvasói tudomást vettek a kis-czelli új templom fölavatásáról. Nem kell levelezőnk tudósításához hozzátennünk semmit. Maga a tény, hogy egy orthodoxok közé ékelt alig 50 családból álló kis község oly intézményekről gondoskodik, a melyek akármely nagy községével méltán vetekedhetnek, oly isteni tiszteletéről, melyről kevés, ha azt mondjuk, hogy a kor színvonalán áll, oly iskoláról, melyet más felekezethez tartozó gyermekek is látogatnak, maga ezen tény elég ékesen szól, mi csak azt kívánhatjuk, hogy vajha sok követőre talál. **N. E.**

TÁRCZA.

A mi legjobban a házbán.

Németből fordította P. A.

Sidon városában élt vala egy szép pár,
Közös fedél alatt tiz esztendeje már.
Szerették is egymást híven mint galambok
Csak egy gondolatjuk nem ad nekik nyugtot. —
Hogy, bár fohászoknak, imádkoznak mindég,
Gyermek-áldását még megtagadja az Ég.
S fájdalom tölti el a férfiú szívét,
Hogy éltevel majdan sirba viszi nevét.
Fájdalommal ámbár, el is határozták.
Hogy egymástól válnak; a mint hajdan szokták.
Rabbi Jochaj paphoz nyomban el is mentek,
Mindaketten kérték, válassza el őket.

Nemes rabbi szive megindul a dolgon.
Ilyen hü párt — ugymond — ő most elválasszon?
„Tartsatok hát búcsut, mielőtt elváltok,
„Magam is benézek estére hozzátok.
„A mint a kötésnél vigan voltunk akkor,
„Hadd folyjon az oldás előtt is egy nagy tor.
„Hadd lássa a szomszéd meg a város népe
„Nem a huza-vona választá most szíjje”.
„Asszony aztán mehet az anyja házába,
„Törvény szerint teszem a válást írásba.*

A mint a pap mondta, úgy is lett aztán.
Társaság volt együtt, ettek is szaporán.
Kedvre derítette a jó bor a férjet:
„Édes feleségem! panasz nem ér téged;
„Válassz ki hát bármit, a mi néked tetszik,
„Ami — a legjobbik, ami a legszebbik,

„Elviheted bátran; legyen tanúsága:
„Mindig áldásos volt a kezéd munkája.”
Megköszöni szépen, borral kínálgatja;
Férje meg csak issza, hisz fájdalmát oltja.
S míg borus lelke szép derűre kelne,
Kinja aludtával álom szállt a szemre.

Parancsot az asszony hamarosan ad most:
„Férjemet — amint van — az apám házához!”
Lefektetik csinján, fehér, puha ágyba.
Ott reggelre kelve tűnődik magába,
Szemeit dörzsöli . . . Nem az ő szobája?!
Hol is vagyok hát én? végre elkiáltja.
Elkiáltja és néz, félelemmel eltelt . . .
Mire felesége benyit és: „Jó reggelt!
„Hogy aludtál férjem a párnahajlékba?
„Csendes volt a szoba, puha, fehér ágya.”
„A párnaházában én! Ki tette ezt vélem?”
„Lassan édes férjem, magad mondád nékem:
„Válassz ki bármit, a mi nékem tetszik,
„Ami a legjobbik, ami a legszebbik,
„Elvihetem bátran. Im la! el is hoztam:
„Te voltál én nékem a legjobban házbán.”

Örült a jó ember, ilyen szóra fakadt:
„Csak te, te vagy a jó, áldás vagy te magad,
„Jöjj velem házuunkba, mindig is ott maradj.”
Mindketten boldogul, vigan mentek haza,
Szó sem volt már aztán elválásról soha.
Imájukhoz most már a papé is vegyült,
A kegyelmes Isten rajtuk megkönyörült;
Es állott a bölcső, boldog anya mellett
Pislogatott benne egy fürge kis gyermek.
„Legszebb dolog mégis ezen a világon:
Mikor így van együtt nem kettő, de három.”

Rabbenu Jacob Tam életrajza és irodalmi működése.

Irta dr. Dessauer Mór, meiningeni országgrabi.

(Vége.)

Tam kiválólag talmudbani rendkívüli jártasságának köszönhető dicsőségét és tekintélyét, de a mellett lángesze egyéb tudományokat is fölkarolt. A költészetet nemcsak hogy kedvelte, de annak némely fajait maga is művelte, noha e téren spanyol kortársait utol nem érte, mindazáltal kedélyes költeményeinek csekély maradványai is nagy tehetsége- és nemesszivűségéről tanuskodnak. Melegen érző szive gyakran megható versekben nyilvánul¹⁾, sőt némely levelei is rimmel kezdődnek és végződnek; de maga is érte és ki is nyilvánítja, hogy a verseléshez nem igen ért és csupa diletantismusból üzi. De bár minők voltak versei, mégis őt illeti a dicsőség, ki a héber rimek kezelését Franciaországban is szokásba hozta.²⁾ Eddigelé Franciaországban a zsidó költészet ismeretlen volt, és midőn a spanyol Aben Esrának, ki az országon keresztül utazott e változás feltűnt; nem mintha ellensége Tam Jakabbal szemben fölényét akarta volna kifejezni, inkább bámulata indította e szavakra: „Ki vezeté be a francziát a dal dicscsarnokába, vajjon szabad-e idegennek e szent helyre lépnt? Ha Jákob éneke édes mint a manna, akkor én vagyok a nap, mely azt fölolvastja,³⁾ De midőn Tam szerénységét a következő mondataiból: „Aben Esra hiszen magad vettél fel engem szerelmed árnyékába, mély tisztelettel borulok le előtted is meghajolok;⁴⁾ fölismerte, nem tagadhatta meg elismerését mi Aben Esra e soraiból tűnik ki: „Illik-e vezérnek meghajolni alábbvaló előtt? Bizony méltatlan, ha isten anygala alázza meg magát.⁵⁾

A szentírás magyarázatával nem nagy sikert aratott, bátyját Réschbamot korántsem haladta meg. Sokkal jelentékenyebb volt nyelvtudományi munkássága, melynek eredményével gyakran dicsekedett is, Dunasch ben Lebrath Menachem b. Saruk spanyol nyelvészek vitáiban mint ügyvéd szerepel és Menachem részére áll.⁶⁾ Iratát e kissé dicsekedő szavakkal végzi:

„Tiszták már most a zavaros vizek,
Jöjjetek hozzám és élvezzétek
Itt a virradó nap, ott a derengő fény
Itt a hajnal, az igazat leltem én.⁷⁾

Kitűnő tehetsége- és szapora munkásságáról, a Tosaphot minden lapja nemkülönben jeles könyve ספר הישר valamint iratgyűjteményekben⁸⁾ fentartott levelezése eléggé tanuskodnak de bizonyítják még más könyvecskék és iratok, melyek részint még léteznek részint csak fölemlítve vannak. A fentemlített „Hachroah“ című könyve csak a legújabb korban adatott át a nyilvánosságnak. Továbbá neve alatt egy kutfőben Sepher Hapiskah is említettik.⁹⁾ Tractatus Gittin 19. lapján ורת נמי פירש כחיבון סדר תורה שע שח is, mimás kutfőben vagy zsidó történetben nem található. Sokan még egy בשר על גבי גהלים című munkát is neki tulajdonítanak, mit azonban nem tudni biztosan vajjon nem

¹⁾ Luzzato „Kerem Chemed“ VII. kötetében 35. l. néhány rimes imát közül, melyeket Tam nevével aláírva talált.

²⁾ Ugyan ott.

³⁾ Ugyan ott.

⁴⁾ Parschandata Geigertől 25. lap.

⁵⁾ Gavison Omer Haschikcha. kiadatott Kerem Chemedben 7. kötetben 35. l.

⁶⁾ Criticae vocum recensiones Dunasch b. Librath cum animadversionibus criticis Jakobi b. Meier Tam edit. Herschel Philipovszky London 1855.

⁷⁾ Geiger Parsehandatha 27 l. ezen vita ott tisztába vav hozva.

⁸⁾ R. Meier Rothenburgiensis gyűjteményében, továbbá Ball Haite Mordechai Tammal Jescharim és más könyvekben. Lásd „Eutwurf einer Geschichte der Literatur der Nachtalmudischen Responen v. Dr. Frankel a borozslói zsidópapnövelde 1865. értesítőjében 32. lap.

⁹⁾ Sshalscheleth Hakkabalah emliti, továbbá Mordechai Gettin vegelő s mások

e tanítványa az orleansbeli Jakab volt a szerzője. Ellenben, hogy R. Tam volt azon Chowath Halwawoth-féle szinte Sepher Hajaschar című hittani könyvnek a szerzője, ez már meg van czáfolva, mert egy ugyan oly halachiai munkájával cserélték fel.

Nagy hirneve- és tudományosságaért sok tanítvány csoportosult körülötte, kik között több tekintélyes férfiak voltak, u. m. R. Mose Pontoise városából ki tanítójával egyetemben a troyesi zsinat élén állott, továbbá R. Chajim Cohen, de az nem biztos, hogy R. Jozsef Bechor Schor szinte e közhöz tartozott volna, ámbár sokan állítják, e derék exegeta (szent írás magyarázó) iránt a legújabb korig kevés figyelemmel voltak. Tam két másik nevezetes tanítványa Jechiel b. Dávid és Jekutiél b. Juda a bloisi kegyetlen zsidóüldöztetések áldozatai lettek, mit az akkori gyakran előforduló gonosz és aljas bevádolások, mintha a zsidók husvétkor keresztyén vért áldoznának, idéztek elő. E szomorú hír az ősz Tamnak oly nagy fájdalmat okozott, hogy e gyásznapot 1171 Siván 20, böjtnek rendelte. Egy másik kitűnő tanítványa R. Péter több évvel ezelőtt a második keresztes háború egyik portyázó csapata által öletett meg.

Tam ugyancsak rémséges időben élt, de azért szellemét mégis annyi vész és vihar közepette is egész utolsó perczig, épségben megtartá. Napjait folytonos munkássággal tölté vallása és népe iránti szeretetében csak is hitsorsosai javára igyekezett és azok érdekében fáradozott. Könnyen elgondolható, hogy ily egyén, ki, a zsidókra oly nagy befolyása volt, a magasabb körökben, sőt a királyi udvarnál is nagy tekintélyben állott, a vad keresztes hadak figyelmét is magára vonta. 1147-ben a zsidó pünkösöd második napján, miután a dühöngő köznép Carentan városában garázdálkodott és mint már említünk R. Péter is ekkor áldozatul esett, Rameru városkába rohantak,¹⁰⁾ meglepték a zsidó községet, berontottak Tam házába, szétszaggattak egy thoratekeresztet, Tamot minden vagyonától megfosztva a mezőre hurczolták, hogy Jézus haláláért bűnhődjék. Biztos lett volna halála e dühött nép keze alatt, ha esetleg egy erre menő lovag, ki őt ismerte e veszélyből azon ürügy alatt, hogy Tamot megkereszteli, ki nem ragadja. Családi ügyei valamint egyéb élet-viszonyai homályosak. Sepher Hajaschar 604. számlában egy R. Izsak b. Jakobról van ugyan szó, de hogy ez fia lett volna, biztonsággal nem lehet állítani. Történetkönyveinknek számos ily rémnapot és eseményt kellett följegyezni, figyelmét ország és világ események vették igénybe, az egyének élete- és sorsa iránt közönyös maradt. A történet lapjaink az akkor napirenden levő kegyetlen gyilkosságok, borzasztó gonosztettek- és minden erkölcsi élet fogyatkozásáról tanuskodnak, egyes kitűnő férfiak följegyzését nem tartotta érdemesnek, csak neveiket említi. A háladatos utókor pedig, mely még sokáig az elhunytak szellemi kincséből él, a történet e hanyagságát lehetőleg helyrehozni iparkodik, de minthogy az egyes körülményekre nem emlékszik, regékre és homályos munkákra támaszkodik, azon szándékból, hogy e boldogult nagy férfit egész valójában szemlélhessük. De a monda sem tudat velünk egyebet, minthogy e vagy ama, rendkívüli, természetfeletti egyén volt, de valódi képét tovább is homály fedi. Ép azon viszonyokat, melyek a jövő nemzedékre oly emlékezetre méltók lennének nélkülözniük kell. E hiány mind Raschi mind a többi jelesebb utódai és így Tam életrajzában is érezhető.

A monda egy igen különös csodát beszél róla. Ő a Phylakteria (Tephillin) alkalmazására nézve, a szokásoktól egészen elütő véleményben vala; e külön nézetét egy jelentékeny tudós körben terjesztette elő, a monda szerint, talán hogy törvényes színezetet adjon a szent írás e rendletének Mozes az égből szállt volna le. A vita igen hevesen folyt, végre a nagy próféta Tam fölfogását jóváhagyta

¹⁰⁾ Emek Habachah irta R. József Cohen 40. l. kiadatott 1852 Bécsben Letteris által.

¹¹⁾ Jachiel Heilperin: Sepher Hadoroth 44. l. sub vora Tam.

és magát legyőzöttnek nyilatkoztatta.¹²⁾ Fölötte csodaszerű, de e rege célja is világos. Oly korban, hogy Kisfaludy Sándor szavaival éljek: „Vérben fetreng a fél világ, minden kidől helyéből,“ oly szilárd jellemű embert akar festeni, ki ily zavart viszonyok közt is biztos lábon áll és véleményében állandóan megmarad, korának támaszpontul és utódainak mintaképül szolgál, ki mind kortársai mind az utódai szeretetét kivívta magának. Hire egész Spanyolországig elhatott, hol munkásságát és szorgalmát általánosan elismerték.

Ha valaki még élve oly nagy dicsőség- és tiszteletben részesül, hogy még az irigység sem találhatott gáncsolatjában, mennyivel ragyogóbban tündöklék képe halála után.

Tam 1171 én Tamus 4-ikén halt meg, halála hitsorsosainak legnagyobb fájdalmat és szomorúságot okozott. Gyászoló tanítványainak egyike, a már említett R. Chajum Cohen, azt nyilvánítá, ha temetésén jelen lett volna, noha Ahron nemzetségből való, szentsége még sem tarthatta volna vissza, hogy a szent férfit hullájával ne foglalatoskodják.¹³⁾

Nem tagadhatni, hogy fenséges és szent ember volt, mert oly férfi, ki saját ügye mellőzésével a közérdek javáért működik és fáradozik, az, föladatának úgy isten mind ember előtt tökéletesen megfelelt, ily nagy tiszteletű ember megérdemli, hogy emlékét megújítsa és fentartsa az utókor.

ISKOLA ÉS NEVELÉS.

A biblia utáni történet tanítása az iskolában.

Igen kevésnek tetszik „a biblia utáni történet“ elnevezése, legtöbben csak „zsidó történetről“ vagy „a zsidó nép történetéről“ beszélnek, de nézetem szerint sokkal inkább megfelel „a biblia utáni történet“ cím használata, mert a biblia is tárgyal történelmet és mégis „biblia- és zsidó történelmet“ különböztetnek meg. De leginkább helyén van a vallás tanításnál a fenti elnevezés, mert ez által a gyermeket azonnal a tanultakra, a bibliára emlékeztetjük és ezt, mint az előbbinek kiegészítőjét, tekinti; ezzel egyuttal azt is akarom kifejezni, hogy a biblia még nem elegendő a történet ismeretéhez, minthogy sok jelentékeny eset fordult elő, mi a 24 könyvben nincs följegyezve és mégis figyelemre méltók — csak azért? Épen az a kérdés, vajjon mulhatlanul szükséges-e „a biblia utáni történet“ a tananyag keretébe felvenni? Minden értelmes zsidó, bármely párti legyen erre is „igen“-nel fog felelni. 1879 május havában a német zsidó község szövetkezett választmányi bizottsága, a vallás tanítás ügyében egy ívet köröztetett. Sajátszerű és eléggé jellemző, hogy azok kik a tanügyhöz különben hozzá szólnak, e tárgyat hallgatagon mellőzték és csak egy de jelentékeny férfi Dr. Adler-Cassel nyilatkozott, következőkép: „Terjeszkedjék ki a hitoktatás a héberre, de egyuttal kinyilatkoztatom azt is, hogy a biblia utáni történet és irodalom nem kevesebb fontossággal bír, miért szinte fölveendő a tantervbe.“ „Ha“ jegyzé meg Dr. Adler, „korunk fény- és árnyoldalát jól felfogom, az ifjuság ismeri a politikai és társadalmi viszonyokat, miért ne ismerje, hogy mily hatást gyakorolt ezekre a zsidó vallás és mily felvilágosító ereje volt a sanyargatások és sötétség korszakában

Dr. Adler nyilatkozata igen sok okot hoz fel mi feletünket igazolja, de még más indokok is vannak. Arra nézve, hogy miért szükséges „a biblia utáni történet“ oktatása, első okul szolgál, ifjaink ismerete; ha figyelemmel kíséri a germánok történetét kezdetétől végeig, hogy e nemzet minden fejlődési fokát ismerje, miért ne tudja vallásának történetét csak oly rövid vázlatban mint azt a cano-nokból tanulta?

Még mikor a család nevelte a gyermeket a vallásra és az élet mintegy összeforrt vele, az iskola pedig az egész kanont eredeti nyelven, számos magyarázattal ellátva, véste a gyermek szívébe, még akkor is mulasztás volt a későbbi kortörténetének mellőzése, de a benső vallásosság és a 24 könyv eredeti nyelven való ismerete némikép kárpótolta azt; azonban jelenleg, mikor már a szentírás, sőt Mozes öt könyvét is legtöbbszörre mindenki anyanyelvén olvassa, midőn a nevelésen alapuló vallásos érzet csak pium desiderium, ily körülmények között egyedül a bibliai történet tanítása nem elég. Mig pl. a katolikus hittanár már korán utalja tanítványait a kath. és zsidó vallás különbségeire, a zsidó gyermek, a rendszeres hitoktatás daczára, még sem hall egy árva szót sem, saját és az abból származott ágvallások keletkezése-, fejlődése-, és különbségeiről, a talmudot valami titkos tudománynak képzei, vagy csak a szószékről hallott idézetekből ismeri. Kérdezzük csak a közönséges zsidót — mi a talmud? mikor keletkezett, hogyan, miért? mily ethikai tanok vannak benne? majd száját tátja; gyakran hallhatott valamit a zsidók bölcsészeti- és irodalmi koráról, talán egy képzett keresztény szájából vagy talán véletlenül Schleiden munkája került kezei közé, vagy a hirlapokból egy kozár birodalomról értesült, vagy Heinenek Juda Halévi fölötti ítéletét olvasta, vagy talán valamely régi sirkő mutatja, hogy itt a 12-ik században zsidók laktak és azt beszélnek, hogy máglyán égettek el stb, „de én még soha sem hallottam vagy olvastam felőle semmit,“ lesz a felelet; ha Raschit olvasta, akkor már sokra vitte, de hogy ki volt Raschi, hol élt nem tudja megmondani, kérdezzék csak a hittanítók nagy részét, vajjon fölértik-e egy Menasse b. Israel v. egy Mendelsohn működését, szóval beszéljen Nehemia utáni kortól Cremieux-ig, mindez a közönséges zsidó és a fiatalság előtt terra incognita.

Dr. Leindorfer.
nordhauseni rabbi,

(Folyt. köv.)

LEVELEZÉSEK.

Aradmegye, 1882. áprilishavában.

Tisztelt Szerkesztő ur!

Azon sokféle ferdeségek közé, melyek mai napság a politikai, társadalmi és községi életünket jellemzik, tartozik bizonyosan azon fonás is, mely felekezeti lapjainkban észlelhető, hogy t. i. eme lapok, melyek felekezeti ügyeink védelmére s a hiveink között uralkodó ellentétek kiegyenlítésére vannak hivatva, épen hitközségeink beléletéről, szervezetéről, intézményeiről vajmi kevés tudósítást közölnek. Számos oly község van hazánkban, melyek mintául szolgálhatnak a vidéki kisebb rangú községeknek és viszont vannak olyan kisebb községek is; melyek némi tekintetben még azokat is túlhaladták, melyek azelőtt vezérszerepet vittek községi életünkben. Ebbeli tudósítások, tekintve az „exempla trahunt“ igazságát, nagy haszonnal volnának úgy ezekre mint amazokra nézve — és mégis mily gyéren találkozunk ilynemű közleményekkel. Hogy pedig mai időben már a legkisebb községben is találkozunk 1—2 egyén, ki érdekeinknek ezt a szolgálatot megtehetné, kétségtelen, de ennek is bizonyosan napjaink ama kórsága az oka, melyet „közönyösség“-nek neveznek. Sajnos, de elvitázhatatlan tény, hogy korunkban csak kevés, de nagyon kevés oly férfit találunk, kik felekezeti ügyeinkért lelkesedni tudnak, vagy ezek védelmére kelni akarnának. Így olvastuk szerkesztő ur üzenetét a szerkesztői postában egy aradi bizalmas emberéhez, melyben ez a községi életből kifolyó tudósítások beküldésére felszólítottatik, és ime ez is hallgatással felel, holott tudtunkkal az aradi hitközségben egész éven át oly különféle érdekes anyag kínálkozik a levelezésre, melynek közlése, meggyőződésem szerint többféle irányu előnyvel bírna. Ezen szempontból kiin-

¹²⁾ Sopher Hadoroth 44. l. és más kutfőkben is található.

¹³⁾ Sopher Hadoroth 44. l.

dulva bátorkodom ezennel becses lapjának levelezői sorába lépni, biztosítván önt, hogy adataim minden önérdék és pártoskodás mellőzésével, csakis a tények valóságát fogják képezni.

Tudósításaimat pedig az aradi izr. hitközséggel akarván megkezdeni, arról biztosíthatom, miszerint én, daczára annak, hogy lakhelyem csak a megye egyik félreeső szerény mezővárosa, mégis csak megbízható források vagy saját meggyőződés alapján közlendem a tényeket és eseményeket.

Az aradi izr. hitközség sokkal jobb hirnévnek örvend, mintsem dicséretre szorulna, van ennek sokat mondó multja; küzdött már e század elején a halhatatlan nevű és emlékezetű Chorin Áron rabbival együttesen az előítéletek és a butaság ellen, oly időben, midőn hitsorsosainkban még nagyon kevés hajlam mutatkozott a józanabb eszmék fogékonyasága iránt, midőn hazánk zsidósága még a gyűlölet és gúny tárgya volt. Az életre való eszmék magva termékeny talajban megfogamzott. gyökeret vert, a csemete hatalmas fává fejlődött és — gyümölcsözött. Jóllehet azon bátor férfiak közül, kik az előítéletek válaszfala lerombolását erélyes kezekkel kezdeményezték, már csak nagyon kevesen vannak életben, de intézményeik mint eldönthetetlen emlékek díszlenek. Itt látjuk a pompás kétemeletes iskola-alapházat, melyben a fiiskola el van helyezve és azon kívül a hitközségnek még szép jövedelmet is hajt, valamint a gazdagon felszerelt izr. kórházat. Az egyesületek: a jótékonyasági egyesület, a chevrah kadisa, mely fenállásának 150. évét túlhaladta, az izr. nő egyesület, az izr. kiházásító egyesület, az „Alliance israelite universelle“ fiók-egyesülete, az árvaház — egytől egyig mind szilárd alappal ellátva gyakorolják emberbaráti működésüket évről évre. Ezuttal csak kettőről szölok körülményesebben, melyek legközelebb bocsátották közre jelentésüket.

Az „Alliance izr. universelle“ helyi fiók-bizottsága néhány év előtt alakult Deutsch Bernát ur, jelenleg bpesti lakos kezdeményezése folytán, mivel pedig ezen általános tisztelt emberbarát a mult évben Budepestre költözött, Bing Ede ur vette át ideiglenesen ennek vezetését. E jótékony egyesület mult hó 19-én tartotta meg évi közgyűlését, melynek jelentése alapján közölhetem, hogy a lefolyt évben 85 helybeli és 31 vidéki tagja volt. Ezekből befolyt, levonva a tartozásokat, 343 frt 75 kr. tagsági díj, mely összeg a parizsi központhoz be is küldetett. Belátván azonban, hogy ezen összeg az aradi hitközséghez mérten nagyon csekély, elhatározott, hogy ezentul évi járulék fejében 4 frt fizettség tagonként és hogy a tagok gyűjtése erélyesen foganatosíttassék.

Az aradi izr. jótékony nő-egyesület m. hó 26-án tartotta meg közgyűlését Hirschmann Rozália urnő elnökle alatt. Ezen egyesület sok éven át kitünő eredménnyel gyakorolja áldásos működését. Jótékony tevékenységét főképen özvegyek és árvákra terjeszti ki, mely célra évenként több ezer forintot áldoz, de azonban más emberbaráti célokra is adózik. A lefolyt évben 2800 frtot tesznek ilyen nemű kiadásai. Rendelkezik 10,300 frtnyi alaptőke fölött és 1400 frt alappal a felállítandó leányárvaház számára. A tagok száma: 333. Ezen egyesület f. é. jan. 8-án a szegények javára jótékonycélú bazárt rendezett, mely a közönség általános részvétele által körülbelül 2000 frtot eredményezett; e jövedelemnek egyik része szemérmes házi szegények közt azonnal kiosztatott, azonfelül az izr. leánytanoda szegény tanulóit téli ruhákkal láttatták el, 100 frt pedig az izr. árvaház alapjának és 100 frt az alapítandó városi árvaház alapítókéjének adományoztatott. A közgyűlésen még azon utánzásra méltó határozat is hozott, hogy azon szegénysorsu izr. leánytanulók, kik téli ruhákkal lettek ellátva, most nyári öltönyökkel láttassanak el és végre még a szerencsétlen orosz zsidók segélyezéséről sem feledkezett meg a könyörületes női szív.

F hó 4-én peszach ünnepünk első napján ünnepelte meg Kohn Dávid aradi főkántor ezen hitközségben

töltött 25 évi hivataloskodásának jubilaumát. Jubilans ez alkalommal oly szép ovációkban részesült úgy hitközsége, mint egyes hitközségi tagok részéről, melyek úgy tisztelőinek, mint az ünnepeltnek dicséretére válnak. Steinhardt Jakab főrabbi ur igen szép mi-s'berach'-ot szerzett, melyet a jubilánsnak a Thorához való felhívásakor az alkántor elmondott, a kar pedig egy Grünzweig Adolf karmester által componált és az ünnepeltnek ajánlott szivreható dics-éneket énekelt orgona kísérettel. A hitközség előljárósága küldöttségileg üdvözölte és igen értékes, ez alkalomra vonatkozó körirattal ellátott két ezüst gyertyatartót és egy pompás serleget nyújtott át neki; ezenkívül az aradi ifjuság és a jótékony nő-egyesület nevezetes összegű pénzadományban mutatta be részvétét és tiszteletét; tisztelői, barátai és kartársai közelből és távolból sem maradtak el meglepetésökkel, üdvözölő leveleikkel és sürgönyeikkel. *)

Ennek kapcsában dicsérőleg kell még kiemelnem, hogy az aradi izr. hitközség eme loyalis eljárása kántora iránt nem az első ilyenemű tette, megünnepelte már annak idején Steinhardt főrabbi, Rosenberg főjegyző és Grünzweig karmester 25. évi jubilaumát is és minden ily alkalommal bebizonyította, hogy méltányolni tudja a „noblesse oblige“ igazságát.

Isten önnel

Szarvasi.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Lapunk jelen száma az ünnepek miatt késett.

— Gyászbesz. Schweiger Mártont, az orsz. izr. iroda elnökét nagy csapás érte. Neje, született Müller Laura, f. hó 10-én, életének 40. évében hirtelen elhunyt. A boldogult nő, ki nemes jelleme és jótékonyasága miatt a fővárosban igen nagy tiszteletben állott, f. hó 12-én tétetett örök nyugalomra. A végtisztességen megjelent nagy számu résztvevők közt ott voltak Wahrman Mór, Mandel Pál L'ánczy Gyula, Falk Miksa, képviselők, Weisz B. F. kir. tanácsos. Degen Titus a VII. ker. plebánosa s még több notabilitás. A koporsót az izr. fi-árvaház növendékei s több jótékony egyesület küldöttségei állották körül. Ott voltak továbbá az izr. hitközség előljárósága, a rabbiképző intézet, az orsz. tanítóképezde, az izr. hitk. fi- és leányiskolák tanárai és tanítói. A gyászszertás megható gyászénekekkel kezdődött, mire dr. Kohn Sámuel hitszonok magyar gyászbeszédet mondott, melyben a megszemlélt-uek jeles tulajdonságait, a jótékonyaság terén tanusított nemes buzgalmát s önzetlen emberszeretetét ecsetelé, isten vigaszát kérve végül a mélyen sujtott hátramaradottakra, kik az elhunytban a szeretett nőt, a jó leányt, a gyengéd anyát és hú barátnőt siratják. A gyászbeszéd bevégeztével gyászkocsira tették a koporsót, mely a boldogultnak hült tetemeit nagy gyászoló közönség kíséretében az izr. sir kertbe szállítá, a hol azok örök nyugalomra tétettek. Isteni áldás és örök béke környezze sirját a fájdalomosan megszorított férjet és egyetlen gyermekét pedig vigasztalja meg az Ur!

— Az orosz zsidók kivándorlása. Berlinben legközelebb az „Alliance israelite universelle“ Európában lakó legtekintélyesebb tagjai fognak összegyűlni s a fölött értekezni, miképpen lehetne az orosz zsidókat Amerikában tömegesen letelepíteni s a számukra ott vásárlandó földbirtokhoz szükséges nagyobb pénzösszegeket előteremteni. A célba vett actio nem csupán inség-rendszabályokat, hanem kiváló kulturhistoriai mozzanatot vett tervbe.

A zsidó zsinészek kitiltása. A „Novosztii“ című orosz lap jelenti, hogy a belügyminiszter az összes színházigazgatókhoz rendeletet intézett, melyben meghagyta, hogy a drámai, operai és balletszemélyzet zsidó tagjait bocsássák el.

*) Minket is igen kedves emlék köt a jubilanshoz, a mennyiben gyermekkorunkban Pápan az ő vezetése alatt állott templomi karban működtünk. Fogadja tehát részünkről is a legszivélyesebb gratulatiót azon kívánságunk mellett, hogy az Ég még sokáig teljes egészségben tartsa meg családjá öröme és községre díszére. Szerk.

SZÉPIRODALMI CSARNOK.

A halottak napja.

Kompert Lipót után Grosz Victor.

(III. Folytatás.)

„Kis bohó!“ tört ki egyszerre Löw Jakab hangos nevetésbe „csak nem hiszed, hogy én vén napjaimra pazarlóvá és felfuvalkodottá leszek, eszem ágába sincs... Ugyan hány éves a mi Blümelénk?“

„Tizenhét éves“ mondá Eszther.

„Tizenhét éves!“ csufolódék növekedő örömmel Löw Jakab, „és még nincs kelengyéje! Akkor nem az én kötelességem arról gondoskodni, ha te megfeledezel?“

Eszther szívének dobbanása egy pillanatra elállt, elhalaványult és egy szót sem ejthetett ki ajaka.

Minden anya megijed, ha tudta nélkül és még mielőtt lelkületében megállapodásra nem jutott, gyermeke fölött döntenek. Eleinte bünténynek tekinti, hogy más kéz intézi gyermekének jövőjét, mert még saját férjét is ügyetlennek és keményszívűnek tartja, mindazt megállapítani, és meghatározni, mit gyermeke szerencséjéhez mulhatlanul szükségesnek vél. Ezt érezte Eszther is ezért ijedt meg,

Rövid idő múlva magához tért és halk hangon ezt mondá! „Már arra gondolsz? . . .“

„Már?“ kérdé nevetve és furfangos szemhunyorgatással egészíté ki: Eszther, már van is.“

„Ki az?“ kérdé csaknem lélekzet nélkül.

„Egy, kit már rég szemmel kísérek,“ mondá remegő hangon Löw Jakab, „egy, minőt csak leányomnak kívánok, mintha isten épen Blümelénk számára teremtette volna. Mert jámbor gyermek, megbecsüli atyját anyját és azon lesz, hogy gyermekünk is jámbor és jó maradjon bennünket is tisztel és nem . . . fog rólunk megfeledekezni, ha már nem leszünk itt . . .“

Eszther férje beszédje által, mely lelkületének hasonló hurjait pengeté meg, annyira megnyugodott, hogy már csaknem nevetve kérdezhetette:

„Tehát ki legyen az? Ne csigázd fel annyira kíváncsiságomat. „Te is úgy ismered mint én . . .“ mondá lassan Löw Jakab. „Testvérbátyám fia . . .“

„A négykezű Majer!“ kiálta fel Eszther, oly szenvedélylyel, mit e nőnél eddig nem tapasztaltak és fölállt, hogy ismét erőtlenül visszaessék székébe.

Nehezére esett Löw Jakabnak, e perczen indulatát féken tartani. Az erek homlokán ujnyi vastagságra duzzadtak, de mégis visszatartá magát.

„Hogy minden asszony, ezen egy pontban egyenlő!“ mondá. „Gondolod, hogy négy keze van; én csak kettőt látok rajta és ezek derekasan dolgoznak és szerznek mint senki más a „negyedben.“

„Tudom már, hogy mit értesz Mayer négy keze alatt . . . Asszonyi mende-monda és fecsegés, semmi egyéb!“

„Bátyámnak fia, Mayer hála istennek nem a mai könnyelmű kor gyermeke. Különbén eszembe is jutott volna? Nem is akarom másképp, mint a négy kezével!“

Eszther erre hallgatott. Felismerte most férje tervét és gondolatának menetét. De ő nem tartozott azon asszonyok közé, kik ily esetekben egy kártyára bízzák sorsukat, melyen vagy nyernek vagy vesztenek. Egyelőre férje tervét mélyen szívébe rejté, de ez mégis minden nap nyugtalanítá lelkét és valahányszor Blümelére nézett, mindannyiszor kimondhatlan szomorúság fogta el keblét.

Majd látni fogjuk később, hogy Eszther idegenkedésének alapos oka volt és erről meg volt győződve. Eszther tudta, hogy leánya e kérdésre: „Blümele akarod-e férjül unokafivéredet?“ . . . hangos hahotával felelni, mert Blümele mindig nevetett, ha rokonára csak gondolt is . . . és sajátszerű: Eszther e tekintetben leányával tökéletesen egyetértett.

Mayernek valóban szerencsétlenségére vált, hogy a rendesnél több keze volt. Azon dicséretből, melylyel nagy-

bátyja elhalmozta, még egy betű sem vonható le; nem volt a „negyedben“ ki nálánál szorgalmasabb és becsületesebb lett volna, — de mégis minden ember megczáfoltatlanul meg volt győződve: hogy Mayer négy kézzel született.

Ez csak képletben értendő; mert az egész nem egyéb mint tréfa, csufnév. De valjon visszalehet-e tartani az embereket és különösen a „negyedbelieket“, kik minden aránytalanságot éles szemmel megfigyelnek és kizsákmányolnak, hogy azt, a mi eleinte csak élcz volt, csakhamar valóban ne vegyék? És Mayer testalkata nem is volt oly aránytalan. Egészen ugyan kicsi, hogy a sorozásnál még a rendes mértéket sem ütötte meg; de karjai rendkívül hosszúak voltak, hogy csaknem a földet érték; és a mellett még az a szokása volt, különösen ha a buzgóság ragadta el vagy haragra gyuladt, kezeivel oly élénken hadonázni és azokat oly ügyesen használni, hogy ilyenkor valóban úgy látszott, mintha megszapordtak volna és kettőből négy lett. Ennyiből állott az egész a mi rosszat mondhattak Mayerre. De szerencsétlensége az volt, hogy e rossz egyuttal nevetséges és tudva levő, hogy az emberek ilyen ellen kiolthatatlan elkeseredéssel viseltetnek.

A szóban levő csufnév elég sajátszerűen! nem a „negyedben“ keletkezett, hanem idegen találmány volt még pedig Jakab a gyári könyvelő kapta fel. Eddig csak a levegőbe csüngött azután Jakab a könyvelő magához rántotta és életet adott neki:

Jakab magyar volt. Röviden mondva a „negyed“ leányainak bálványa, feje gyönyörű, haja fekete fürtökkel, szeméi fényes setétek és fogai hófehérek, ajka kevéssé duzzadt, mit pompás magyarosan kipödrött bajusz környezett. Jakab az összes fiatal embereket háttérbe szorította, úgy tünt ki a többi közül, mint a sas a kis szárnyasok közül. A csehnek ábrándozó komor természetével szemben kirívó ellentét volt Jakabnak szenvedélyes s pezsgővérű magyaros természete, s ez az mi részére biztosította a diadalt. Különösen a nyári és tavaszi szombat délutánokon tündökölt Jakab csillagzata legteljesebb fényében. Ilyenkor a „negyednek“ „nagy“ leányai fivérek kíséretében, a menyasszonyok jegyeseikkel a szomszédos hegyre szoktak felmenni. Így nevezték a „negyed“ mögött emelkedő körtvélyes magaslatot, honnét kedves kilátás nyílt a vidékre. Köröskörül béke és csend, bent a lakásokban pedig szombati nyugalom honolt. A leányok nevetgélése és csevegése lehalatszott, sőt az éles szem még az egyes alakokat is megkülönböztethette és felismerhette, a mint egy hatalmas körtefa alatt a pázsiton ültek. Néha kacagásuk oly hangos volt, hogy a lakásaik előtt ülőknek, de különösen az anyáknak örömtől ragyogott az arcuk és nem egy gondolta: „bizonyosan a magyar is köztük van,“ és csakugyan köztük volt, mert különben ott fenn a hegyen minden csendes és unalmas lett volna. Jakab rendesen azzal a fogással élt, hogy csak akkor jelent meg, mikor a leányok már teljes számmal gyültek össze. Hány szem villogott ilyenkor, mennyi arcz pirult, de ki tudja hogy hány ököl fenyegetődzött titkon! Minden szóváltás nélkül megváltozott a társaság hangulata. Jakab soha sem volt a régi, társalgása kiapadhatlan forrás volt, mi mindég új tárgyat nyújtott, majd új tánczra tanította a leányokat, majd meg valami új játékot mutatott be, de különösen a zálogosdinál tünt ki bámulatos ügyessége, néha-néha szülőföldjéről is regélt. Ügyesen tudta ájtatos hallgatóinak szeméi elé, hazájának messze terjedő pusztáit varázsolni, annak méneseit és a villámgyorsasággal nyargaló csikósai, kik hébe korba a rabló mesterséget sem vetik meg. Gyakran egy flóta alaku botot hozott magával, mit ő furulyának nevezett és azon, noha szombaton ez nem volt megengedve, szép magyar nótákat fujt. Oly szomorúak voltak e dalok, hogy nem egy leány-nak könnyet csaltak szemébe, de ha Jakab ezt észrevette, gyorsan abba hagyta a furulyázást, s rögtön valami tréfára gyújtott, mi ismét mindnyáját hangos kacagásra ragadta.

(Folyt. köv.)

Bámulatos olcsó áron

ajánlja dúsan felszerelt vászon, divatarú és különösen kész női ruha raktárát a tavaszi idényre,

Pfeifer Vilmos, Kerepesi ut 6. sz.

„a kék csillaghoz“

Árjegyzék- és mintákkal kívánatra díj nélkül és bérmentve szolgál.

„A párisi cipőhöz.“

Valódi orosz bagaria csizmák,

Vizhatlanságáért jótállás.

Schwarz József.

Károly-körút, Károlykaszárnya 17. szám,

ajánlja gazdagon felszerelt **cipő gyári raktárát** nagyban és kicsinyben, saját készítménye által legjobb és legolcsóbb árunak elismerve, alapított 1866. évben.

Hölgyek számára:

Kommod cipők finom bőr vagy ebelasztíngból	1 frt 20 krtól	1 frt 50 krig
Divatos kommod cipők bőr vagy ebelasztíng vagy csokorral vagy diszítéssel	1 „ 70	2 „ 20 „
Regatta legfinomabb oberlasztíng divatos és elegans	2 „ 40	2 „ 60 „
„ finom szalon-lakból ugy szinte eberlasztíng vagy kesztyü bőrrel legujabb készítés	2 „ 70	2 „ 90 „
Eberlasztíng zúgos topán rámás talppal 6“ magas szárral	3 „ 40	4 „ — „
Legfinomabb kesztyübőr topán Szalonlak boritékkal 6“ magas szárral	4 „ 50	5 „ — „
Igen finom zerge vagy Chagrin topán 6“ magas szárral	3 „ 40	3 „ 90 „

Urak számára:

Kommod cipők igen finom bőrből	— „ 90	1 „ 20 „
Legfinomabb mainzi borjubőr zúgos topán	4 „ —	4 „ 50 „
Borjubőr topán erős kettős talppal munkások számára	3 „ 50	3 „ 80 „
Regatta Lak vagy borjnkidből	4 „ —	4 „ 50 „
Szalonlak vagy borjukid zúgos topán divatos és varrott talppal	4 „ 50	5 „ — „
Zerge vagy Chagrin topán erős talppal	4 „ —	4 „ 50 „

Legnagyobb választék fi- leány és gyermek cipőkben, ugy szinte legdivatosabb ránczos csizmák mindenféle nagyságban. Vidéki megrendelések mérték vagy mintaczipő szerint utánvét mellett pontosan teljesítenek. A t. z. közönség saját érdekében kéretik „A Párisi cipőhöz“ címet figyelembe venni. Részletes árjegyzék bérmentve beküldetik.

Irodánk és raktáraink f. é. május 1-től, Kerepesi-út, Csokonai-utcza 10. szám alatt, a népszínház közepében léteznek.

Bunzl és Biach.

OCCASION

Csáky termében

finom toilett és fehér ruha kapható.

Utczai toilette hölgyek számára	12, 15, 20, 25, 30	frttól feljebb
Czélszerű háziruhák	„ „ 6, 8, 10,	„ „
Fekete köpenyek	„ „ 6, 8, 10, 15, 20	„ „
Esőköpenyek	„ „ 5, 8, 10, 15, 20	„ „
Testhez álló tavaszi kabát	5, 6, 8, 10, 15	„ „
Egy urí öltöny	9, 12, 15, 20, 25	„ „
Uri felöltő	9, 12, 15, 20, 25	„ „
Egész öltöny gyermekek számára	3, 4, 5, 6, 8, 10	„ „

Mindennemü fehér ruha gyári áron.

➔ Gyászöltönyök 12 óra alatt készíttetnek el ➔

Minden a legizletesebb és olcsón csak is

Csáky Arminnál,

Budapest, Sugárút, Octogon-tér 63 sz.

Első magy. uri-, női-, és gyermekruha gyár.

Női divat cikkek nagy választékban.	
<p>Fogyasztási árak</p> <p>leszállított szabott árak mellett</p> <p>Tárgyak:</p> <p>12 pár szövött félharisnya . . . . . 1 frt</p> <p>6 pár kötött „ dologházából . . . . . 1 „</p> <p>12 darab zsebkendő színes széllel . . . . . 1 „</p> <p>6 darab „ „ finom „ . . . . . 1 „</p> <p>6 pár divat gallér . . . . . 1 „</p> <p>3 pár „ kézelő . . . . . 1 „</p> <p>1 darab színes creton ing . . . . . 1 „</p> <p>1 „ fehér Schiffon ing . . . . . 1 „</p> <p>1 „ alsó nadrág . . . . . 1 „</p> <p>3 „ törülköző . . . . . 1 „</p> <p>3 „ divat nyakkendő . . . . . 1 „</p>	<p>Lustig Ede,</p> <p>Budapest, Kerepesi ut 2. sz.</p>
Minden cikk a rendes megjegyzett áron adatik el.	

Lissauer Jakab

Budapest sütő-utcza, Károly-kaszárnyában levő 13. sz. gyári raktárában

Női-, uri- és gyermekcipők nagy választékban a legjutányosabb áron kaphatók

Kommod cipők bőr vagy ebelasztíng	1 frt 80 krtól	3 frt 50 krig
Regatta legfinomabb	2 „ 50	4 „ 50 „
„ „ gyermekek számára	— 80	2 „ 80 „
Ebelasztíng zúgos topán magas	3 „ 30	4 „ — „
Finom borjubőr topán urak számára	3 „ 80	5 „ 50 „
Szalonlak és varrott talppal urak számára	4 „ —	6 „ — „
Magas száru csizma gyermekek számára	— 80	2 „ 80 „

Megrendelések mérték szerint felvételnek és pontosan eszközöltenek. — Vidéki megrendeléseknél vagy a mértéket vagy pedig egy mintaczipő beküldését kérem.